

Хто такий барон фон Штейнгель, чийм ім'ям названа вулиця у Рівному

У грудні виповнилося 150 років з дня народження барона Федора фон Штейнгеля. Але про ювілей земляка на Рівненщині мало хто згадав. Його дитинство минуло у Городку, що поблизу Рівного. А згодом це місце стало для барона і рідним обійстям, і місцем реалізації багатьох цікавих проєктів і добродійних ідей. Величезну частину своїх статків він, виходець з багатого дворянського роду балтійських німців, віддавав на добродійність, меценатство, підтримку нужденних. Добрі справи стали сенсом його життя. То чим же запам'ятався нашим країнам барон фон Штейнгель?

Добродійність без меж

Приїхавши у Городок як повноправний спадкоємець, молодий барон здивував тамтешніх заможних господарів своїми намірами роздати всю землю селянам. Можливо, в подальшому хотів створити в Городку за прикладом свого батька зразкове сільське господарство? Однак управитель маєтку і заможні землевласники відмовили його від цього кроку.

Першим проєктом Федора Штейнгеля стало створення у Городку краєзнавчого музею. Що спонукало його до цієї

Барон Федір фон Штейнгель

Палац Штейнгелів у Городку. Фото початку 1930-х років

церкву, читальню і в помешкання вчителів. На жаль, цей унікальний об'єкт, який міг би стати туристичною родзинкою краю, не дожив до наших часів.

За сприяння барона фон Штейнгеля було побудовано дорогу Городок-Клевань. Продовжуючи традицію батька, він виплачував грошові допомоги старикам, сиротам, по-

вополоненим та біженцям, організував українські школи, відкривав притулки для сиріт, видавав літературу українською мовою.

Брав участь у роботі Всеукраїнського національного конгресу, входив до складу президії. У період Гетьманату в 1918 році барон фон Штейнгель як дипломат представляв інтереси України в Німеччині.

Гетьман Павло Скоропадський згадав про Штейн-

Барон Штейнгель – посол у Берліні, 1918 рік

все село, але поїхали ні з чим. Якби не допомога селян, хтозна, якою була б доля втікачів.

Останні роки свого життя барон Федір фон Штейнгель прожив у Німеччині. Там і помер 11 лютого 1946 року. Поховано його в Дрездені на кладовищі Йоханнесфрідхоф.

Пам'ятний камінь барону фон Штейнгелю став «каменем спотикання»

У Рівному на вулиці, названий у 1993 році на честь барона фон Штейнгеля, тоді ж було встановлено й пам'ятний камінь. Сам камінь, хоч і похилився, але зберігся, а от інформаційна табличка зникла — мабуть, припускають, хтось вкрав, бо була з алюмінію. І нікому до цього не було діла.

Штейнгелів. У 1936 році «совети» підірвали склеп. Звістка про це була потрясінням для барона Штейнгеля. Третью дружиною стала колишня гувернантка його дітей, німкеня за походженням Олександра Вільгельмівна. На відміну від двох перших дружин барона, вона не поділяла його поглядів щодо благадійності. Однак вони прожили разом до кінця життя.

Від «червоної»

спонукало його до цієї ідеї — чи то вплив матері-українки, чи місцеві традиції й історія, у вивчення яких барон поринув з головою, але сподвижником у цій справі став для нього археолог і етнограф Микола Біляшівський, з яким барон заприятелював, мешкаючи у Варшаві. Микола Біляшівський розробив концепцію музею і займався формуванням експозиції, а Федір Штейнгель забезпечував фінансування. Відкритий у 1896 році Городоцький музей став першим на той час приватним сільським краєзнавчим музеєм на українських землях і своєрідною базою для подальших історико-краєзнавчих досліджень Волині. Городоцький музей проіснував до 1914 року. На початку Першої світової барон вивіз експонати в безпечне місце. Однак згодом сліди їх загубилися і зникли назавжди. Нині про Городоцький унікальний музей нагадує лише табличка на стіні будинку, де він знаходився.

Пам'яткою добрих справ Федора Рудольфовича залишається тамтешня школа — колишне двокласне аграрне училище, зведене на кошти барона.

А Городоцька лікарня Святого Бориса, побудована

Федором Штейнгелем, була воістину народним лікувальним закладом, бо безкоштовно приймала не лише місцевих хворих, а й потребуючих мало не з усієї Волині. Майже шість тисяч пацієнтів щорічно користувалися її послугами. Причому лікували тут різні хвороби — від застуди, хвороб серця і шлунка до раку. Головним лікарем був прекрасний фахівець, одностудець і приятель барона доктор Теодор Ріхтер. Його могила на старому городоцькому цвинтарі нині заростає чагарниками...

Інтелігентний, високоосвічений барон згуртував навколо себе місцеву інтелігенцію. Щонеділі після богослужіння в маєтку Штейнгелів збиралися на звані обіди учителі, медики, священник, управляючий маєтком. Післяобідні чаювання в саду були своєрідним місцевим клубом, де обговорювали плани на майбутнє, радилися, обмінювалися новинами.

Стараннями Федора Рудольфовича в Городку облаштовано бібліотеку, помешкання для вчителів, чайну, двоповерховий водяний млин. Причому млин крутив електротурбіну, струм від якої подавався в панські приміщення, у школу, лікарню,

рим, калікам, сиротам, погорільцям і нужденним, спонсорував здібних учнів. Охоче підтримував різні громадські ініціативи, давав кошти на храми та різні громадські заклади. Брав активну участь в організації жіночої гімназії в Рівному.

На свята Штейнгелі організовували для сільської молоді різноманітні розваги, під час яких грали сільський духовий та два струнних оркестри, співав сільський хор, який також засував барон. Дітям роздавали гостинці — печиво та цукерки.

У Городку ще й досі можна побачити будинок, в якому мешкали Штейнгелі. Щоправда, нині він є частиною місцевого Миколаївського жіночого монастиря.

Перший посол Української держави

Свою проукраїнську позицію 36-річний барон фон Штейнгель проявив, зокрема, в 1906 році, коли був обраний депутатом Держдуми. Долучившись до української фракції, виступив з ідеєю національно-територіальної автономії України. У буремні роки Першої світової та подальші події 1917-1921 років Федір Штейнгель цілком поринув у політику. У 1915 році очолив комітет Південно-Західного фронту Всеросійського союзу міст, який займався насамперед медичною допомогою армії. Запросив до співпраці в комітеті багатьох українських діячів. Відтак комітет перетворився на суто українську організацію, яка проводила активну роботу з населенням окупованих тоді російською армією територій Галичини та Буковини. Окрім допомоги пораненим, військов-

ській згадував про Штейнгеля так: «До Берліна поїхав барон Штейнгель, найчесніший та найшляхетніший українцев, що носив лише німецьке прізвище, але навіть не розмовляв німецькою, що, звісно, було для його діяльності значним недоліком».

З особистим не склалося

У сімейному житті барон Федір фон Штейнгель не був надто щасливим. Перша його дружина померла при пологах, і він залишився сам з первістком Борисом. Його двокорідна сестра Віра Миколаївна приїхала, щоб допомогти йому в догляді за малюком, і фактично стала другою матір'ю Борисові. Серед сімейного архіву Штейнгелів, який зберігається у Національній бібліотеці імені Вернадського, є лист барона до російського імператора, в якому він «колєнопреклоненно» просить дозволу одружитися з Вірою Миколаївною, оскільки так склалися обставини. Дозвіл на шлюб цар дав.

Однак і цей шлюб тривав недовго. Баронеса померла в 1910 році в Парижі, але поховали її в Києві на Аскольдовій могилі в родинному склепі

Від «Червоної» розправи барона врятували селяни

У міжвоєнний період Федір Штейнгель повернувся до Городка. Нова «совецька» влада в 1939 році відібрала в барона землі, майно, будинок. Прихисток родині дала у своєму помешканні їхня колишня кухарка.

Невдовзі пішли чутки, що сім'ю барона внесено до списків на вивезення. Переодягнувшись у селянський одяг, разом з дружиною і сином, на селянській підводі однієї ночі Штейнгелі залишили Городок. Селяни допомогли баронові знайти провідника, який і переправив їх через кордон з Польщею. А через кілька днів у Городок нагрянули працівники НКВС. У пошуках Штейнгелів перевернули

Віталій Лисачек, голова ГО «Товариство німців — «Відеребургт»:

— Міській владі було байдуже до тієї таблички, доки наше Товариство у вересні 2020 року не звернулось з пропозицією відновити її за власні кошти і утримувати в належному стані власними силами, не обтяжуючи міський бюджет... Розглянувши нашу пропозицію, комісія з питань найменування міських об'єктів, встановлення пам'ятних знаків, меморіальних та анотаційних дощок на території міста Рівного прийняла недопустиме і образливе, на наше переконання, рішення щодо вшанування світлої пам'яті нашого земляка барона фон Штейнгеля. А саме: виключити з тексту невід'ємну частину його прізвища «фон»,

Городок. Початок ХХ ст.

титул «барон», що спадково йому належав, та згадку про його німецьке походження. А ще — після корування неправильно вказали дати життя і смерті.

Як повідомив Віталій Лисачек, Товариство звернулося з повторним клопотанням щодо анотаційної дошки вже до нового керівництва міста. Відповіді поки що немає.

Світлана КАЛЬКО.

Недільне чаювання у Штейнгелів

Городоцька школа. Фото І.Куліша. Початок ХХ ст.